

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Дергачової Вікторії Вікторівни
на дисертаційну роботу Кобелевої Тетяни Олександрівни
«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОМПЛАЄНС-БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА»,
яку представлено до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 64.050.02 у
Національному технічному університеті «Харківський політехнічний
інститут» МОН України на здобуття наукового ступеня доктора економічних
наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження

Сучасні тенденції розвитку національного господарства характеризуються посиленням взаємозв'язків та взаємозалежності між окремими галузями та сферами економіки, стрімким поширенням глобалізаційних та інтеграційних процесів, що формують нові умови та виклики для забезпечення економічної безпеки держави та її промисловості. Оскільки економічна безпека є багатоаспектним та багатостороннім поняттям з чисельними складовими, то її ґрунтовне дослідження потребує здійснення окремих напрацювань у різних сферах.

Зокрема, важливою складовою забезпечення та підтримання необхідного рівня економічної безпеки промислового підприємства є стан порушень чинного законодавства, діючих нормативів, положень, інструкцій, корпоративної етики і тощо.

Дослідження сутності та особливостей комплаєнс-загроз для промислових підприємств покликане забезпечити формування ефективної концепції підвищення економічної безпеки, що поширюється на всі рівні та дозволяє досягнути взаємоузгодженості між усіма її елементами та функціональними зв'язками. Зважаючи на актуальність дослідження комплаєнс-безпеки промислових підприємств в аспекті вирішення проблем, пов'язаних із її забезпеченням, варто акцентувати увагу на її тісний взаємозв'язок з комплаєнс-контролем. Вивчення кращих світових практик

щодо проведення комплаєнс-контролю як на рівні держави, регіону, так і на рівні промислових підприємств, а також їх адаптація у вітчизняній системі комплаєнс-контролю, забезпечить суттєве підвищення оцінки від його проведення та ефективність прийнятих управлінських рішень, спрямованих на забезпечення економічної безпеки підприємств. Окреслені питання набувають особливого значення для державних промислових підприємств, які є розпорядниками бюджетних коштів.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за доцільне констатувати: тема дисертаційної роботи Кобелевої Т.О. присвячена вирішенню наукової проблеми розроблення теоретико-методологічних і прикладних основ управління економічною безпекою підприємства і є актуальною та своєчасною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Актуальність теми дисертаційної роботи підтверджується і тим, що обраний напрямок дослідження є складовою частиною науково-дослідних робіт Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Міністерства освіти і науки України за держбюджетними темами: «Розроблення науково-методичних та практичних основ комплаєнс-програми промислового підприємства» (ДР №0119U002601), де здобувач є відповідальним виконавцем; «Управління соціоекологоекономічною безпекою» (ДР №0117U002302), у межах якої особисто здобувачем сформовано систему показників комплаєнс-безпеки держави та підприємства; «Розроблення механізму комерціалізації інноваційної продукції» (ДР №0118U003572), де здобувачем в якості фактору успішної комерціалізації інновацій запропоновано показник комплаєнс-безпеки підприємства та розроблено положення комплаєнс-контролю інноваційної діяльності та ін.

3. Основні наукові результати, одержані здобувачем, їх новизна, ступінь обґрунтованості, достовірності та практичне значення

За результатами вирішення у дисертаційній роботі наукової проблеми сформульовано низку теоретико-методологічних положень, висновків і рекомендацій, які характеризуються науковою новизною та свідчать про

конкретний особистий внесок здобувача у розвиток теорії та практики безпекознавства. Серед найбільш суттєвих наукових результатів дисертаційного дослідження Кобелевої Т.О. можна виділити наступні:

1. У дисертаційній роботі детально розглянуто сутність та структуру нового поняття «комплаєнс-безпека» (с.13-45), яке розглядається як синергетична складова правової та економічної сфер економічної безпеки промислового підприємства та характеризує його можливість і готовність в усіх сферах своєї виробничо-комерційної діяльності забезпечувати економічні, соціальні, науково-технологічні та інформаційні умови розвитку економічного та комерційного потенціалу із використанням ринкових механізмів на такому рівні, який би гарантував комплаєнс-безпеку підприємства та дозволяв підтримувати достатній рівень виробничо-комерційних можливостей, виходячи з його економічних можливостей і комерційних цілей. Особливої уваги заслуговують запропоновані здобувачем основні компоненти структури самого поняття «комплаєнс-безпека», які розкривають його змістовну сторону.

2. Сформовано науково-методичні положення комплаєнс-програми промислового підприємства, складовими якої визначено організаційні, процесові та технологічні складові (с.82-99). Такий підхід дозволяє створити для промислового підприємства ефективну систему комплаєнс-контролю, результатом якої є не лише виявлення поточних комплаєнс-порушень, а також виконання попереджувальної функції, що є надзвичайно важливим для забезпечення високого рівня комплаєнс-безпеки підприємства.

3. Здобувачем розроблено методичний підхід до комплексної оцінки рівня комплаєнс-безпеки промислових підприємств шляхом визначення інтегрального показника (с.247-269), який визначається як середньоарифметична величина від інтегральних компонент комплексної оцінки ефективності: виробничої діяльності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, ефективності інвестиційної діяльності, ефективності інноваційної діяльності та ін. Крім традиційних запропоновано ще й індикатори ефективності партнерських відносин та експортно-імпортних операцій. У результаті формується інформаційно-

аналітичне забезпечення щодо комплексної оцінки рівня комплаєнс-безпеки промислових підприємств. Розроблено модель моніторингу комплаєнс-безпеки промислових підприємств на основі використання тригонометричних функцій, роздільне та комбіноване використання яких дозволяє в математично обґрунтованих інтервалах інтерпретувати моніторингову оцінку стану комплаєнс-безпеки підприємства за найбільш важливими її складовими у мікро- та макросередовищі. Виокремлення та обґрунтування фінансової, політико-правової, енергетичної та інтерфейсної складових комплаєнс-безпеки дозволяє проводити експрес-діагностику цього показника, а також проводити оперативний моніторинг його стану.

4. Під час досліджень сформовані методологічні засади процесу розробки системи індикаторів оцінки рівня комплаєнс-безпеки промислових підприємств, який передбачає послідовне виконання етапів визначення мети та завдань діагностики стану комплаєнс-безпеки промислових підприємств, підбору й обробки необхідної інформації та формування системи індикаторів оцінки комплаєнс-безпеки. Це дозволяє визначити поточний стан та динаміку зміни рівня комплаєнс-безпеки промислових підприємств за комплаєнс-загрозами, порівнюючи їх з граничними значеннями в поточному та минулому періодах часу.

5. За результатами наукових досліджень у дисертаційній роботі дістав подальшого розвитку методичний підхід до удосконалення впровадження передбачених законодавством заходів щодо запобігання, виявлення та протидії корупції, шахрайства, порушень корпоративної етики на промислових підприємствах. Здобувачем розроблено комплекс методичних підходів з удосконалення організаційного та економічного механізму підприємства з метою виявлення, протидії та запобігання корупції в діяльності промислових підприємств, які мають бути обов'язковими для виконання усіма працівниками, посадовими особами, керівниками і засновниками (учасниками) підприємства у своїй внутрішній діяльності, а також у правовідносинах із діловими партнерами, органами державної влади, органами місцевого самоврядування (с.62-99; 163-178). Такий підхід забезпечить координацію діяльності органів влади з реалізації

антикорупційної політики держави й підвищення рівня економічної безпеки промислових підприємств.

6. Розроблено методичні рекомендації щодо економічного оцінювання результатів роботи комплаєнс-підрозділу, формування яких здобувачем здійснюється на засадах порівняльного аналізу результатів роботи підприємства з наявністю та без наявності комплаєнс-підрозділу (с.206-220). Цікавими є напрацювання здобувача щодо можливості проводити об'єктивне оцінювання ефективності роботи комплаєнс-підрозділу графічним та аналітичним методами.

7. Удосконалено організаційний механізм практичної реалізації комплаєнс-захисту на промисловому підприємстві. Пропозиції здобувача щодо використання централізованого, децентралізованого та комбінованого підходів до побудови організаційної структури управління загалом не визивають заперечень, їх використання надає підприємству реальні можливості враховувати свої особливості та запобігати виникненню фінансових, матеріальних, репутаційних та інших втрат (с.179-205). Організаційну побудову комплаєнс-служби підприємства пропонується будувати на основі моделі чотирьох ліній захисту, що представляє собою інноваційне продовження моделі трьох ліній захисту та є найбільш раціональною організаційною схемою для моніторингу та попередження комплаєнс-порушень.

Теоретичне та науково-практичне значення результатів проведеного дослідження полягає у розвитку теоретичних засад, умов і методик оцінювання впливу порушень чинного законодавства, існуючих методик, нормативів та положень на стан економічної безпеки промислових підприємств та науковому обґрунтуванні рекомендацій щодо розвитку безпекових стратегій корпоративних структур вітчизняної промисловості у контексті забезпечення економічної безпеки держави, регіонів, галузей, підприємств та сталого розвитку національної економіки.

Результати дослідження мають безумовне практичне значення, що підтверджується їх впровадженням в діяльність ВАТ «Укрелектромаш» (акт про впровадження від 18.10.2019), АТ «Електромашина» (акт про

впровадження від 17.09.2019), ДП «Харківський інститут землеустрою» (акт про впровадження від 08.05.2019), ТОВ НВК «Спеценергосервіс» (акт про впровадження від 10.12.2019), ТОВ НПП «Нафтаенергопром» (довідка №132 від 12.09.2019), ТОВ «ЕВЕРЕСТ КОМПАНІ» (довідка №274 від 34.04.2019), ПП «ВІТАР ГРУП» (довідка №44 від 14.02.2029), ТОВ «Будремсервіс» (довідка №01-14/19 вад 14.11.2019), ТОВ «Ювента інжиніринг» (акт впровадження від 15.07.2019), ТОВ «ВУД ЕНД ТІМБЕР ЕКСПОРТ» (довідка №123/19 від 10.01.2019). Результати дисертації також рекомендовані Куп'янською міською радою для практичного використання на промислових підприємствах (довідка №1631-28-01/2 від 15.11.2029).

Отримані наукові результати також використовуються у навчальному процесі НТУ «ХПІ» (акт про впровадження від 25.03.2020) та Харківському національному аграрному університеті ім. В.В. Докучаєва при підготовці фахівців з економіки та менеджменту (довідка №01-24/554 від 16.04.2020р.).

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій здобувача дозволяє зробити висновок про те, що наукові положення та висновки дисертації належним чином обґрунтовані. Їх достовірність забезпечена використанням діалектичного методу наукового пізнання закономірностей розвитку економічних і безпекових процесів, використанні фундаментальних положень економічної теорії та теорії безпеки соціальних систем, а також відповідних загальнонаукових та специфічних методів: структурний, порівняльний, системний, факторний та абстрактно-логічний аналіз; аналіз емпіричних даних; контент-аналіз; методи наукової абстракції; евристичний метод; економіко-статистичні методи; системний підхід, економіко-математичне та графічне моделювання; методи експертного оцінювання та інші.

В якості теоретичної основи та інформаційно-довідкової бази для проведення дослідження використовувалися монографії, численні наукові публікації українських та зарубіжних учених, інтернет-джерела, офіційні статистичні дані, експертні оцінки рейтингових агентств, нормативно-правові акти, які стосуються предмету наукових досліджень.

За рівнем наукової новизни результати дослідження Кобелевої Т.О. в повній мірі відповідають вимогам, що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

4. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях та їх відповідність встановленим вимогам

Аналіз публікацій здобувача дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень дисертаційної роботи у фаховій літературі. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до існуючих вимог. Зокрема, результати дослідження опубліковано в 65 роботах, загальним обсягом 93 друк. арк. (здобувачу належить 57 друк. арк.), у тому числі: 1 одноосібна та 11 колективних монографій, 27 наукових статей у фахових виданнях (у т.ч. 11 – у виданнях, внесених до наукометричних баз даних), 5 – в зарубіжних виданнях, 19 публікацій апробаційного характеру.

Результати дослідження пройшли необхідну апробацію у вигляді доповідей та виступів на науково-практичних конференціях. В опублікованих наукових працях розкривається сутність і зміст положень, задекларованих здобувачем таких, що містять елементи наукової новизни.

Зміст автореферату, його структура повністю відповідають основним положенням, висновкам і рекомендаціям дисертаційної роботи. Це дає змогу зробити позитивний висновок щодо їх ідентичності.

Положення і результати кандидатської дисертації в дослідженні не використовувалися.

Дисертація за вимогами щодо загального обсягу та кількості наукових публікацій, що висуваються до здобувача наукового ступеня доктора наук, відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України.

5. Академічна доброчесність

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) в дисертації та наукових працях, у

яких висвітлені основні наукові результати дисертаційного дослідження Кобелевої Т.О. не виявлено.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

Низка положень, висновків й рекомендацій, поданої до захисту дисертаційній роботі, носять дискусійний характер, мають окремі недоліки, а саме:

1. У роботі на рис. 3.2 (с.168) подано системну методологію забезпечення комплаєнс-безпеки промислового підприємства в контексті зміцнення комплаєнс-компоненти економічної безпеки. Виходячи з контексту роботи: логіка даної моделі полягає у тому, що комплаєнс-чинники впливають на інноваційні технології підприємницьких структур, які в свою чергу мають вплив на формування стратегічних та тактичних заходів комплаєнс-безпеки, використовуючи інформаційні ресурси підприємств. Але виходячи з предмету дослідження, мало бути навпаки: реалізація стратегічних та тактичних комплаєнс-заходів має створювати умови для формування комплаєнс-компоненти економічної безпеки підприємства. Тому такий підхід є дискусійним.

2. Здобувач пропонує базову модель визначення інтегрального показника оцінювання комплаєнс-безпеки промислового підприємства за видами комплаєнс-загроз (формула 4.8 на с.248). Сама ідея інтегрального показника не є новою та науково цікавою і напевне була б значно доцільнішою, якби у роботі була б більша кількість конкретних розрахунків. Крім того, за відгуками представників бізнесу, на практиці такий показник не може бути використаним тому що ґрунтується на суб'єктивній оцінці вузького кола фахівців і потребує додаткового ведення обліку, збирання інформації тощо.

3. На с. 251-253 у таблиці 4.11 представлені індикатори які характеризують керовані та некеровані загрози комплаєнс-безпеці промислового підприємства. На мій погляд перелік загроз та їх розподіл на «керовані» та «некеровані» підлягає перегляду, тому що є питання: по-перше, чому загрози з боку персоналу та загрози з боку політико-правового забезпечення віднесені до однієї групи загроз; по-друге, чому загрози,

пов'язані з форс-мажорними обставинами та з бізнес-партнерами також віднесені до однієї групи; по-третє, чому обидві групи загроз у таблиці представлені як керовані загрози?

4. Моніторинг комплаєнс-безпеки промислового підприємства на основі інтегрального використання моніторингових функцій (п.5.3, с.306-314), який проведено здобувачем для формування пропозицій по проведенню комплаєнс-моніторингу з використанням сумісної дії тригонометричних моніторингових модель-функцій в представленому вигляді не містить авторських рекомендацій за практичними діями промислового підприємства в кожному з сегментів фазової площини (рис.5.4 на с.308), що надає цій методиці елементи певної незавершеності.

5. Спірним та недостатньо обґрунтованим є підхід до визначення ефективності роботи комплаєнс-служби «нетрадиційним» методом за пропозицією А.І.Барлової (с.216-217). Також для завдань, поставлених в даній роботі, є недостатньо коректним та сучасним розрахунок розміру економічних вигід та втрат підприємства на основі відомого в теорії економічної ефективності методу порівняння «до і після». Було б доцільно запропонувати новітні програмні продукти чи методики, засновані на технологіях блокчейну.

7. Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць Кобелевої Тетяни Олександрівни на тему «Організаційно-економічний механізм забезпечення комплаєнс-безпеки промислового підприємства» показав те, що робота є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну та має теоретичне і практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати у формі теоретико-методологічних положень й практичних рекомендацій щодо удосконалення управління комплаєнс-компонентою економічної безпеки промислового підприємства в сучасних трансформаційних умовах.

За змістом дисертаційна робота, її науково-прикладні результати та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а також вимогам пунктів 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року щодо докторських дисертацій, а її автор, Кобелева Тетяна Олександрівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
Міністерства освіти і науки України

Вікторія Дергачова

Підпис засвідчую:

Проректор з навчальної роботи
КПІ ім. Ігоря Сікорського *Анатолій Мельниченко* **Анатолій МЕЛЬНИЧЕНКО**

